

Udvarhelyszéki helyismereti évfordulók 2010. május–szeptember

Május

2. – 135 évvel ezelőtt hunyt el Székelyudvarhelyen **Pataki Pál** tanár (szül. 1816. május 10., Mezőmadaras). A bécsi orvostudományi egyetemen tanult. 1845-től német nyelvet tanított az udvarhelyi Református Kollégiumban, 1856-tól természetrajzot és vegytant oktatott. A szabadságharc idején Bem tábornok segédorvosa volt.

11. – 105 éve hunyt el Székelyudvarhelyen **Ráduly Simeon** irodalom- és zenetörténész (szül. 1872. okt. 28., Kápszonaltíz). Teológiát és latin–magyar szakot végzett, 1902-től az udvarhelyi Római Katolikus Gimnáziumban tanított.

12. – 90 évvel ezelőtt halt meg **Kozma Ferenc** unitárius lelkész, tanár, pedagógiai író. 1844. február 17-én született Csekefalván. 1863-tól a székelykeresztúri, majd a kolozsvári unitárius gimnáziumban tanult. Külföldi egyetemi tanulmányai után 1869-től a keresztúri unitárius gimnázium, másik évtől az állami tanítóképző tanára, 1873-tól annak igazgatója, 1886-tól Kolozs megye tanfelügyelője volt. 1873-ban megszervezte az első erdélyi népbankot. Fontosabb munkái: *A Székelyföld gazdasági és közművelődési állapota* (1879), *Mythológiai elemek a székely népköltészet- és népelemben* (1882).

14. – 85 éve született Farkaslakán **Nagy Jenő** tanár, Udvarhely körzeti tanfelügyelő, 1962–65 között a Művelődési Ház igazgatója. Megírta Székelyudvarhely monográfiáját.

15. – 100 éve hunyt el **László Polikárp Miklós** Ferenc-rendi tanár Szászmedgyesen. 1849. október 10-én született Nagyalambfalván. A Polikárp nevet a rendbe való belépésekor vette fel. Gyulafehérváron, majd Budapesten végzett teológiai tanulmányokat. 1865-ben lépett be a rendbe, 1872-ben szentelték pappá. A csíksomlyói gimnáziumban, majd Kolozsváron, Vajdahunyadon és Mikházán teológiát tanított. Az erdélyi rendtartomány főnöke, ilyen minőségében támogatta a belső reformokat. 1903–9 között Rómába hívták, a rend római vezetésében tanácsos és a kapisztránus rendtartomány vizitátor generálisa volt.

16. – 60 évvel ezelőtt halt meg **Lukinich Imre** történész, egyetemi tanár, az MTA tagja. Varjason született 1880. április 4-én, az udvarhelyi Állami Főreáliskola tanára volt 1902–3-ban, ekkor írta, több helytörténeti munkája mellett, *Az udvarhelyi vár története* című tanulmányát.

Egyik jelentős kötete a *Magyar történelem életrajzokban* című (1930, Bp.).

17. – 90 éve született **Báró Hajnal** tanár, népművelő Városhalván.

17. – 80 éve született Parajdon **Kiss Ferenc Árpád** tankönyvszerző, egyetemi tanár, a közgazdasági tudományok doktora.

Június

3. – 115 évvel ezelőtt született **Boros Fortunát** egyháztörténész Zetelakán. Tanult az udvarhelyi Római Katolikus Gimnáziumban. 1911-ben lépett be a Ferenc-rendbe. Vajdahunyadon tanult teológiát, Szegeden filozófiát, ott doktorált. 1948-ban bebörtönözték, a Duna-csatornánál halt meg 1953. március 16-án (Capul Midia). Megírta a csíksomlyói kegyeszobor, az erdélyi és a székelyföldi ferencesek történetét. A zetelaki középiskola az ő nevét viseli.

8. – 80 éve született Bethlenfalván **Gelért Géza** népművelő. Udvarhelyen és Székelykeresztúron (Pedagógiai Középiskola) tanult, filozófia szakos tanári diplomát szerzett (1954). A székelyudvarhelyi municípiumi könyvtár igazgatója volt. Közművelődési írásait több lap közölte. Helyismereti témák feldolgozása-ként jelentek meg önálló kiadványai: *Emlékkönyv a Székelyudvarhelyi Székely Dalegylet fennállásának 125. évfordulójára* (Székelyudvarhely, 1993), *Ki tudja merre, merre visz a végzet... Emlékkönyv. Csanády György, a Székely Himnusz szerzője születésének 100-ik évfordulója tiszteletére* (Székelyudvarhely, 1995).

14. – 200 évvel ezelőtt született Firtosmartonosban **Gálffy (Gálfi) Sándor** költő. A székelykeresztúri unitárius algimnáziumban, majd Kolozsváron tanult. Tagja volt az irodalmi körnek, Szentiványi Mihállyal és Kriza Jánossal. Marosvásárhelyen volt kancellista a királyi táblánál, majd Udvarhely megyei szolgabíró, 1861-től királybíró volt. A szabadságharc alatt martonosi házat lerombolták a felkelők („oláhok”), ezért felesége demeterfalvi birtokára költözött, ott halt meg 1871. febr. 3-án. Népköltési gyűjtőként Kriza János *Vadrózsák* c. gyűjteményébe balladákat és meséket küldött. „Írói munkásságát a székely népballadák gyűjtésével tette becsesté, nála nélkül a Kriza által gyűjtött Vadrózsák a legszebb alapokat nélkülöznék” – írta róla Szinnyi József lexikonában. Megközelítőleg másfélszáz költeményét közölték korabeli havilapok, a 60-as években pedig kolozsvári naptá-

rak az általa gyűjtött népmeséket, balladákat.

17. – 95 éve halt meg **Benke István** egyházi író, tanár Rákosszentmihályon. 1849. dec. 7-én született Brassóban, középiskoláit és egyéves jogi kurzust az udvarhelyi Református Kollégiumban végezte. Zwingli Ulrik vallásújítóról és Comenius iskolareformátorról életrajzi kötete jelent meg.

26. – 190 éve született Kolozsváron **Berzenczei László**, az 1848-as agyagfalvi székely nemzeti gyűlés vezérszónoka (megh. 1884. nov. 14., Bp.). Tanult az udvarhelyi Református Kollégiumban.

29. – 80 éve született Szovátán **Dali Sándor** író, újságíró, szerkesztő. 1961–68 között az *Iffjúmunkás* főszerkesztője, 1968–74-ben a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* alapító-főszerkesztője, 1985–93 között a szentgyörgyi Állami Magyar színház igazgatója volt.

Július

1. – 140 éve született Kézdiszentkereszten **György Lajos, P. József**. 1898-tól ferences rendházfőnök volt Mikházán, Székelyudvarhelyen, Vajdahunyadon, Désen és Nagyszébenben. *A ferencrendiek élete és működése Erdélyben* (1930, Kv.) c. munkája forrásértékű. 1945. dec. 9-én halt meg Kolozsváron.

3. – 70 éve született Abásfalván **Máthé Dénes** biológiai szakíró. Az udvarhelyi Állami Magyar Vegyes Líceumban érettségizett.

5. – 35 éve halt meg Franciaországban (Antibes) **Bíró Sándor** történész. Alsósőfalván született 1907. ápr. 12-én. Az udvarhelyi Református Kollégiumban tanult. Lelkészi, történelem–francia–román szakos tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Teológiai akadémiai és egyetemi magántanár volt, Erdély 19–20. századi történelmét kutatta. Több önálló kötete jelent meg. A második világháború után Magyarországon élt.

8. – 200 évvel ezelőtt született **Fabián Dániel** egyházi író Gyulafehérváron. 1841–44 között az udvarhelyi Református Kollégiumban teológiát tanított. 1848-ban országgyűlési képviselő volt, ezért kötél általi halálra ítélték, kegyelem útján hatévi várfogságra változtatták az ítéletet.

8. – 85 éve született Székelyudvarhelyen **Kováts Lajos** természettudományi szakíró, a biológia tudományok doktora (1974). 1949–66 között Udvarhelyen volt tanár és muzeológus. 1978-ban a magyarországi Tiszadobra költözött. Ornitológusként Hargita megye és az Érmellék madártani megfigyeléseiről közölt.

10. – 70 évvel ezelőtt halt meg **Gálffy Ignác** író, tankönyvszerző Miskolcon. 1859. február 1-jén született Szombatfal-

ván, 1877-ben érettségizett az udvarhelyi Református Kollégiumban.

12. – 150 évvel ezelőtt született **Kertész Albert** költő Patakfalván. 1886-ban szerzett tanítói oklevelet, 1897–1923 között Udvarhelyen tanított. Verskötete: *Az élet útján* (1906, Szudv.). *Udvarhely vármegye földrajza* c. tankönyve az első világháború végéig használatban volt. 1943. március 8-án halt meg Székelyudvarhelyen.

22. – 260 éve hunyt el **Berzeviczy János** egyházi író, hittérítő, jezsuita szerzetes. 1743-44-ben Udvarhelyen tanított, iskolaigazgató volt.

23. – 80 éve született Székelyudvarhelyen **Gáll János** tanulmányíró, szerkesztő. Szülővárosában végezte a középiskolát 1949-ben, történelem–filozófia szakot végzett, és a leningrádi egyetemen *A Nagy Októberi Forradalmat követő forradalmi fellendülés Erdélyben* c. munkájával doktorált (1958). Egyetemi tanár, a *Korunk* szerkesztőségének tagja volt.

Augusztus

1. – 80 éve született Kányádban **Toró Árpád** író, orvos.

2. – 70 évvel ezelőtt hunyt el **Gyertyánffy István** neveléstudományi író Budapesten. 1834. december 25-én született Tibódban. Az udvarhelyi Református Kollégiumban, majd a kolozsvári orvossebészeti intézetben tanult. 1856–69 között a Római Katolikus Gimnáziumban tanított, Eötvös József művelődési miniszter megbízásából Svájcban és Németországban tanulmányozta a tanítóképzést. Hazatérte után a keresztyúri, 1873-tól a budai tanítóképző igazgatója volt.

4. – 130 éve született Bencédben **Gyallay Domokos** író, szerkesztő. Családi neve Pap, a húszas évektől Gyallay Pap nevet használt. Keresztúron járta a gimnázium első osztályait, történelem–latin szakos tanári képesítést szerzett. Közel harminc kötete jelent meg, novellák, történelmi elbeszélések, regények, színművek. *Dávid Ferenc életrajza* c. munkája Kolozsváron jelent meg 1912-ben. Újraindította (1922) és szerkesztette az *Unitárius Közlönyt*. A Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság tagjává választotta. Novellái részben a székely népeletről ihletődtek. 1941 után Budapesten élt, ott halt meg 1970. április 11-én.

7. – 100 éve született Kisbaconban **Lenyel Dénes** irodalomtörténész, Benedek Elek unokája (megh. 1987. júl. 17., Bp.). Közismert munkája a *Régi magyar mondák* kötete.

14. – 290 évvel ezelőtt halt meg **Balogh János** jezsuita szerzetes Nagyszombatban. Székelyudvarhelyen született 1677. szept. 27-én, bölcséletet tanult Nagy-

P. Boros Fortunát szobra Zetelakán

szombaton, teológiát Bécsben. Tábori lelkes volt Erdélyben, beteg katonákat ápolva, pestisben halt meg. *Opus selectis controversiis* c. munkája halála évében jelent meg.

24. – 105 évvel ezelőtt született **Kovács Dezső** színész és színműíró Kövenden (megh. 1986. nov. 5., Sepsiszentgyörgy). A keresztyúri Unitárius Főgimnáziumban tanult, a temesvári, szatmári, a marosvásárhelyi Székely színház tagja volt, majd a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház igazgatója volt (1956–68). 1947-ben mutatták be *Egyiptomi legenda* c. zenésjátékát. Román színműveket fordított magyarra.

25. – 80 éve született **Csiky András** színész Székelyudvarhelyen. Szülővárosában, majd a Szentgyörgyi István Színművészei Intézetben tanult. A nagyváradai, a szatmári, majd a kolozsvári színház tagja volt. 1960–69 között a Szatmári Állami Magyar Színházat igazgatta. Több filmben is játszott.

29. – 95 éve született Székelyudvarhelyen **Botár Béla** költő, műfordító. Szülővárosában tanult, tisztviselő volt. A *Székely Közélet*, *Brassói Lapok*, *Ellenzék*, *Keleti Újság*, *Székelység*, *Pásztortűz*, *Erdélyi Helikon* közölte verseit. A népiesség és a szimbolizmus egyaránt hatással volt lírájára. *Jobb a kőnek* c. verskötete 1945-ben jelent meg Udvarhelyen. 1946-ban Budapestre költözött, folyóiratokban, napilapokban közölt, román fordításokat is. 1974. április 8-án halt meg.

Szeptember

4. – 80 éve született **Jakab Irma** (East Chicago) újságíró, szerkesztő. Az udvarhelyi tanítóképzőt 1949-ben végezte, közgazdasági diplomát szerzett, az *Előre* szerkesztőségében dolgozott, majd a *Dolgozó Nő* szerkesztője, 1973-tól főszerkesztője volt.

9. – 90 éve született **Csergő Bálint** jogász, néprajzkutató Küküllőkeményfalván. *Az Udvarhely vidéki székelykapu* c. könyvét Csíkszeredában adták ki 1999-ben.

9. – 40 éve halt meg Budapesten **Csűrös Emília** ifjúsági író, műfordító (szül. 1897. okt. 5., Dálya). Gyermekszindarabjait és regényeit több kötetben adták ki, és az erdélyi hagyományokra támaszkodnak. 1941 után Magyarországon élt.

11. – 80 éve született **Szabó Gyula** író Homoródalmáson. Székelykeresztúron érettségizett (1942) az unitárius gimnáziumban. Magyar szakos tanári oklevelet szerzett a kolozsvári egyetemen 1954-ben. 1957-től az *Utunk* (majd *Helikon*) szerkesztője volt nyugdíjba vonulásáig (1992). Regényei közül legismertebbek a kollektivizálásról írt trilógia: *Gondos atyafiság*, illetve négykötetes történelmi regényfolyama, *A sátán labdája*.

17. – 290 évvel ezelőtt született **Lestyán Dénes** iskoladráma-fordító, jezsuita szerzetes Csíkszentmihályon. 1757–1766 között a székelyudvarhelyi papnevelde vezetője, rendházfőnök volt. 1774-ben halt meg Udvarhelyen.

19. – 75 évvel ezelőtt hunyt el Székelyudvarhelyen **Pál István** egyházi író, udvarhelyi plébános, főesperes, pápai prelátus. 1854. augusztus 15-én született Szentkatolnán. 1922–26 között szenátor volt, szerkesztette a *Közművelődés* c. egyházi lapot.

20. – 75 éve született Bögözben **Kardalus János** tanár, tanfelügyelő, néprajzi író. Székelykeresztúron végezte a tanítóképzőt 1954-ben. Csehétfalván, Oroszhegyen, Székelypálfalván és Homoródalmáson tanított, 1974-től a Hargita megyei Népi alkotások Házának volt igazgatója. Több tanulmánya jelent meg vidékünk néprajzáról. Csíkszeredában hunyt el 2006. április 9-én.

25. – 90 éve született Udvarhelyen **Jaklovszky Alfonz Mihály**, a helyi kórház gyermekosztályának főorvosa (1948–82).

27. – 70 éve született Nagymohán **Áros Károly** tanár, sportújságíró, Székelykeresztúron járt középiskolába.

29. – 170 évvel ezelőtt született **Felméri Lajos** pedagógiai szakíró Székelyudvarhelyen (megh. 1894. május 22., Kolozsvár). Szülővárosa Református Kollégiumában járt középiskolába.

29. – 85 éve született Máréfalván **Kovács Mihály** tanár, népművelő. Megszervezte a szentegyházi középiskolát, amelynek igazgatója is volt. Magyar szakos rajoni tanfelügyelő, majd Udvarhely főtanfelügyelője volt. *Történelmünk napjainkban* c. szindarabja Marosvásárhelyen jelent meg 1966-ban.

*Összeállította
P. Buzogány Árpád*

Mária-tisztelet Erdélyben

Stella Matutina (Hajnali csillag). Etéd, római katolikus templom. (A kölni St. Maria vom Frieden egykori Béke Királynője kegszobrának másolata.)

Magyarok Nagyasszonya. Gyergyóditró, római katolikus templom, XVIII. század.

Nepomuki Szent János a kolozsvári Könnyező Szűz oltalmába ajánlja magát. Parajd, római katolikus plébánia, 1749.

Virgo Singularis. Székelyudvarhely, ferences templom, XVIII. század közepe.

Győztes Immaculata. Kézdivásárhely, kantai ferences templom, 1756.

Válogatás a Mária-tisztelet Erdélyben című kiállítás anyagából. Lásd cikkünket a 20. oldalon.